

מקורות לשיעור בבית הרב קוק, אור ליא' טבת תשע"ו פרשת ויחי

מאשר שמנה לחמו / הרב יצחק חי זאגא

- א. בראשית מט' כ' - מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך. רש"י - מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שמן, שיהיו זיתים מרובים בחלקו, והוא מושך שמן כמעין. וכן ברכו משה וטובל בשמן רגלו, כמו ששנינו במנחות.. דברים לג' - ולאשר אמר ברוך מבנים אשר יהי רצוי אחיו וטבל בשמן רגלו. ברזל ונחשת מנעלך וכימך דבאך.
- ב. מנחות פה: - וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה (שמואל ב' יד'), מאי שנא תקועה? אמר רבי יוחנן: מתוך שרגילין בשמן זית, חכמה מצויה בהן. ת"ר וטובל בשמן רגלו - זה חלקו של אשר, שמושך שמן כמעין. אמרו: פעם אי נצרכו להן אנשי לודקיא בשמן, מינו להן פולמוסטוס אחד, אמרו לו: לך והבא לנו שמן במאה ריבוא. הלך לירושלים, א"ל: לך לצור. הלך לצור, א"ל: לך לגוש חלב. הלך לגוש חלב, א"ל: לך אצל פלוני לשדה הלז, ומצאו שהיה עוזק תחת זיתיו, אמר לו: יש לך שמן במאה ריבוא שאני צריך? א"ל: המתן לי עד שאסיים מלאכתי, המתין עד שסיים מלאכתו. לאחר שסיים מלאכתו, הפשיל כליו לאחוריו והיה מסקל ובא בדרך, א"ל: יש לך שמן במאה ריבוא? כמדומה אני ששחוק שחקו בי היהודים. כיון שהגיע לעירו, הוציאה לו שפחתו קומקמום של חמין ורחץ בו ידיו ורגליו, הוציאה לו ספל של זהב מליאה שמן וטבל בו ידיו ורגליו, לקיים מה שנאמר: וטובל בשמן רגלו. לאחר שאכלו ושתו, מדד לו שמן במאה ריבוא. א"ל: כלום אתה צריך ליותר? א"ל: הן, אלא שאין לי דמים. א"ל: אם אתה רוצה ליקח קח, ואני אלך עמך ואטול דמיו, מדד לו שמן בשמונה עשר ריבוא. אמרו: לא הניח אותו האיש לא סוס ולא פרד ולא גמל ולא חמור בארץ ישראל שלא שכרו. כיון שהגיע לעירו, יצאו אנשי עירו לקלסו, אמר להם: לא לי קלסוני אלא לזה שבא עמי, שמדד לי שמן במאה ריבוא והרי נושה בי בשמונה עשרה ריבוא, לקיים מה שנאמר: (משלי י"ג) יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב. תרגום יונתן - ..יהי מרעי לאחוי ומספק להון מזוני בשני שמיטתא.
- ג. ר' חיים פלטיאל - יהי רצוי אחיו. שיהיה חכם ורוח הבריות נוחה הימנו, הואיל וכן הוא גם רוח המקום נוחה הימנו כדאמי' דיעה קניית מה חסרת, וכל זה בא מחמת ריבוי השמן שבארצו.. וכן מצינו וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה, ואמרינן תקוע אלפא לשמן. תהלים כג' ה' - ..דשנת בשמן ראשי..
- ד. ר' א"ש - ברזל ונחושת. אלו הגידים והעצמות שהם נעילה לגוף כמנעול, שמתוך שפע השמן שהיה לו יהיה נמשח תמיד ויתחזקו איבריו וגידיו ועצמיו כאילו הם ברזל ונחושת, וזהו וכימך דבאך כימי נערוטיך יהיו ימי זקוניך כדאמר רבי חנינא שמן אפרסמון שסכתני אמי בימי נערוטי הם עמדו לי בימי זקונתי. רמב"ן - היה אשר בסוף ארץ ישראל.. הנה ארצו מנעול ארץ ישראל.. שיהיו לו דלתות נחושה ובריחי ברזל וכל הארץ נעולה בהם, והוא רמו שישמור ה' כל הארץ..
- ה. בראשית ל' - ותלד זלפה שפחת לאה בן שני ליעקב. ותאמר לאה באשרי כי אשרוני בנות ותקרא את שמו אשר. ילקו"ש ויצא קכח' - ..אשרוני בנות. אמר ר' לוי לא לן אשר באכסניא מימיו, ירש אשר פלטיאות מה שלא ירש יהודה ארצות.. ר' לוי אמר שהיו בנותיהם נאות והיו נשאות לכהנים שנמשחו בשמן זית ר' סימון אמר שהיו נשאות למלכים.. מלבי"ם - יש הבדל בין אושר ובין הצלחה. שההצלחה היא בעניי העולם, והאושר היא באושר הנפש, אמרה הגם שאיני מצלחת כי אישי לא יאהב אותי אני מאושרת.. מלבי"ם תהלים א' - אשרי.. ושם אושר בא תמיד על אושר הנפש.
- ו. מלאכי ג' יב' - ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ.. מצודת ציון - ענין הלול ושבח.. אלשיך - יאמרו כי אין מאושרים ככם בכל העמים, ומה שיאשרו הוא אומרים כי תהיו אתם ארץ חפץ, שהוא כי כל גופי ישראל וגופי כל שאר עמים ארץ הם, כי חומר הוא ארץ כי מאדמה לוקחו, ואז יאמרו כי ארץ גויותיכם אינה עכורה כארץ גויות הגוים..
- ז. זוהר ויחי רמז. - ת"ח מאשר שמנה לחמו, דא הוא אתר דכלא מאשרין ליה ומאי איהו עלמא דאתי דעלאי ותתאי מאשרין ליה ומכספין ליה, שמנה לחמו.. אית לחם ואית לחם כמה דאית אילנא ואית אילנא אית אילנא דחיי ואית אילנא דתלייא ביה מותא, אית לחם דאיכרי לחם עוני ואית לחם דאקרי לחם פנג ומאן איהו דא ו' ודא הוא לחמ"ו לחיים ו'. הוא יתן מעדני מלך ומאן מלך דא כנסת ישראל.. בספרא דרב המנונא סבא אמר הכי מאשר שמנה לחמו דא לחם שבת דאיהו פנג על חד תרין כדכתיב (שמות שם) לקטו לחם משנה.. תרי לחם לחם מן השמים ולחם מן הארץ, דא הוא לחם פנג ודא הוא לחם דמסכנא ובשבת אתכליל לחם תתאה בלחם עלאה ואתברך האי בגיני האי ואיהו לחם משנה.. תא חזי אשר רשים לעילא ורשים לתתא בתקוני כלא.. ורזא דמלה אתתקן לעילא ואתתקן לתתא בארעא..
- ח. דברים לג' - ולגד אמר ברוך מרחיב גד, כלביא שכן וטרף זרוע אף קדקד. וירא ראשית לו, כי שם חלקת מחוקק ספון..
- ט. ישראל ותחיתו כ' - כל נתיקה שבמערכי הלב מהקוים העליונים הארוכים, במרחקי אידיאליהם העליונים, כשהיא באה בין ביחיד ובין בצבור הרי היא מערערת את יסוד האושר והטוב כולו. גם בצורה כהה וזעירה, כשחל בה רוח העליון, המאוגד לאידיאליות המאושרה באושר בלא גבול, הרי יש בה מעין חיים ההולך ומתגבר, מחיה דורות, מאשר תקופות, ומישר דרך לעמים רבים, מדריך עולמים לחיי עולמי עד ומפנה להם את המכשולות שבארחות חיהם הקטנים והזמניים. אורו של משית, האושר העליון בחיי החברה והכלל, בצירופו העמוק אל האושר הפרטי, מחובר הוא עם האושר וההצלחה המוחלטת של כל היש בתחית המתים. לגודל העתיד הזה מוכרחת כל עין לצפות.. נתיקה כל דהי מראשית הרום, מאחרית העדן המעולה, נפילה היא לעמקי שחת.. האמונה העליונה היא בעצמה המנהגת את החיים אל המרומים שהיא שרויה שמה. היא בעצמה.. נותנת את האומץ.. לאשר את החיים כולם וכל הפרטים שבהם, מעומק ראשית עד עמק אחרית, לאותה השאיפה המאושרה, הבלתי פוסקת מלפעום בלבבות הקדושים מאושרי אלוקים חיים, ומהם הולכת היא הזליפה השירית ומתגברת על החיים כולם, וכל עדינות שבלב כל איש וכל בריה מאושר העדן היא לוקחת את רכושה.